

УДК 159.9

Бочелюк В.Й.¹, Мерчанська Т.А.²

¹ д-р психол. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. СНЗ-111м НУ «Запорізька політехніка»

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ХІД ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОПАНУВАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ З ПОРУШЕННЯМ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ

Євроінтеграційні поступи України детермінували інноваційні зміни як в розбудові громадянського суспільства, реформування та модернізації освіти, так і у створенні об'єктивно сприятливих умов інтеграції дітей з порушеннями розумового розвитку в соціальні та освітні системи. Все це обумовило появу складної проблеми зміни стратегій ставлення до цих дітей та дорослих з позицій «інвалідизації» на позицію використання їх потенціалу в суспільному житті. Також практично не вирішеними є проблеми виявлення та формування у цих підлітків оптимальних соціально-психологічних механізмів подолання проблемних, кризових ситуацій, психологічних умов збереження їхнього психічного здоров'я та благополуччя. Все це обумовило нагальну потребу дослідження специфіки опанувальної поведінки підлітків з порушеннями розумового розвитку, яка виступає показником їх стресостійкості та якісним чинником вирішення й опанування ними складних життєвих ситуацій.

Встановлено, що дотичними до проблем опанувальної поведінки є проблеми копію, копіюваних дій, копію-стратегій, копіюваних стилей, що представлені у ракурсі досліджень загальної, вікової та педагогічної психології, психології розвитку.

Метою констатуючої частини дослідження є експериментальне дослідження психологічних особливостей опанувальної поведінки підлітків з порушеннями розумового розвитку.

Конкретизованими завданнями констатуючої частини дослідження є:

1. Розробити комплекс психологічної діагностики опанувальної поведінки підлітків з порушеннями розумового розвитку.
2. Визначити критерії, показники, види опанувальної поведінки цієї категорії підлітків.
3. Дослідити психологічні особливості опанувальної поведінки цих підлітків та описати їх.
4. Встановити умови забезпечення конструктивної опанувальної поведінки підлітків з порушеннями розумового розвитку.

Констатуючий експеримент організовано з урахуванням особливостей підлітків, яких було досліджено, та вимог до психологічної діагностики цієї категорії дітей засобами проєктивних та тестових методик. У якості експериментальних було обрано критерії диференціації опанувальної поведінки: критерій змісту та оцінки життєвої ситуації (конструктивна, деструктивна, змішана); критерій прояву поведінки в життєвій ситуації (гіперболізована, реактивна).

Психодіагностика опанувальної поведінки складала собою комплекс діагностичних методів і методик:

- теоретичні: теоретико-методологічний аналіз загальної та спеціальної психологічної літератури з проблеми розвитку особистості розумово відсталих дітей, копінг-стратегій та копінг-поведінки; порівняння, узагальнення та систематизація даних, здобутих під час дослідження;

- емпіричні методи: спостереження, опитування, тестування, метод експертних оцінок, аналіз медико-психолого-педагогічної документації. Було використано комплекс діагностичних методів і методик, які забезпечили визначення особливостей опанувальної поведінки підлітків з порушеннями розумового розвитку: діагностика та опис типових форм опанувальної поведінки підлітків з порушеннями розумового розвитку – методика визначення індивідуальних копінг-стратегій Е. Хайма, методика «Індикатор копінг-стратегій» Дж. Амірхана;

- математично-статистичні: метод рангової кореляції Ч. Спірмена.

Підлітки з порушеннями розумового розвитку не завжди усвідомлено сприймають формулювання особистісних опитувальників та анкет. У зв'язку з цим, добиралися ті методи, які є доступними для психологічної діагностики саме цієї категорії підлітків. Під час роботи з діагностичними методиками, у першу чергу, увага приділялася інструкції: спочатку пояснювалися загальні положення, потім поетапно подавалася наступна інформація. Завдання виконувалися індивідуально, супроводжувалися бесідою підлітка з діагностом. У ході бесіди з підлітками виявлялося їхнє розуміння складної життєвої ситуації, вміння оцінювати взаємовідносини з однолітками та вчителями.

Дослідження проводилося на базі Комунального закладу «Запорізька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат «Орієнтир» Запорізької обласної ради». Експериментальну вибірку дослідження склали 20 підлітків з порушеннями розумового розвитку, з них: 5 підлітків 10-13 років (ЕГ 1); 8 підлітки 14-15 років (ЕГ 2); 7 підлітків 16-18 років (ЕГ 3).

Таким чином, нами було визначено організацію і хід дослідження опанувальної поведінки підлітків з порушеннями розумового розвитку.